

Lapsiasiavaltuutetun toimintasuunnitelma vuodelle 2024 – koulutus ja lapsen oikeudet

Lapsiasiavaltuutetun tehtävät

Lapsiasiavaltuutettu varmistaa, että lasten asema ja oikeudet otetaan huomioon lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Valtuutettu arvioi ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa ja tuo lasten oikeuksien näkökulmaa päätöksentekoon ja yhteiskunnalliseen keskusteluun. Lapsiasiavaltuutettu rakentaa lapsille hyvää ja oikeudenmukaista yhteiskuntaa yhdessä muiden toimijoiden kanssa. Työn perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59–60/1991).

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton valtion viranomainen, jota ohjaa laki lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004) sekä valtioneuvoston asetus lapsiasiavaltuutetusta (274/2005). Valtuutettu toimii oikeusministeriön hallinnonalalla. Tätä toimintasuunnitelmaa laadittaessa lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee lapsiasiavaltuutetun lisäksi toistaiseksi voimassa olevassa virkasuhteessa hallinnollinen avustaja, erikoistutkija, kaksi juristia, ylitarkastaja ja viestintäasiantuntija, sekä määräaikaisena viestinnän korkeakouluharjoittelija. Vuonna 2023 toimistossa on lisäksi ollut hankemuotoisena kaksi kansallisen lapsistrategian toimenpidettä. Toimenpiteessä 5 laadittiin selvitys saamelaislasten ja romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Tässä hankkeessa työskenteli määräaikainen erikoistutkija ja tutkimusavustaja. Toimenpiteessä 7 tarkastellaan lastensuojelun sijaishuollosta luvatta poistuneille lapsille tehdyn kyselyn tuloksia erilaisten kielteisten kokemusten ja riskin näkökulmasta. Tässä hankkeessa työskenteli määräaikainen suunnittelija. Kaikilla lapsiasiavaltuutetun toimiston työntekijöillä on tärkeä rooli lapsen oikeuksien edistämisessä.

Lapsiasiavaltuutettu laatii vuosittain toimintasuunnitelman ja antaa sen tiedoksi valtioneuvostolle (laki lapsiasiavaltuutetusta 3 § ja asetus lapsiasiavaltuutetusta 4 §). Tässä toimintasuunnitelmassa kuvataan ensin vuoden 2024 painopistealue, jonka laatimisessa on hyödynnetty Sitran tulevaisuusbarometrin¹ ja megatrendityön tuloksia², Kansallista lapsistrategiaa³ ja sen perustana toiminutta Lapsen aika -raporttia⁴, ministeriöiden

¹ Tulevaisuusbarometri 2023: Suomalaisten tulevaisuususkon yllätysten ajassa. Sitra.

<https://www.sitra.fi/julkaisut/tulevaisuusbarometri-2023/>

² <https://www.sitra.fi/aiheet/megatrendit/#megatrendit-2023-paivitys-ymmarrysta-yllatysten-aikaan>

³ Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>

⁴ Lapsen aika: Kohti kansallista lapsistrategiaa 2040. Valtioneuvoston julkaisu 4/2019. Valtioneuvosto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-698-0>

kansliapäälliköiden Mahdollisuudet Suomelle 2023 -raporttia⁵, oikeusministeriön hallinnonalan toimintaympäristöanalyysia sekä lapsiasiavaltuutetun toimistossa vuosien varrella tehtyjä havaintoja⁶.

Lapsiasiavaltuutetun työ on tässä toimintasuunnitelmassa jaoteltu kolmeen kokonaisuuteen. Lapsiasiavaltuutettu 1. arvioi lapsen oikeuksien toteutumista; 2. seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista ja 3. verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille.

Arvioi lapsen oikeuksien toteutumista

Lausunnot
Aloitteet ja kannanotot
Vuosikertomukset
Eduskuntakertomukset
Määräaikaisraportti
YK:n lapsen oikeuksien komitealle

Seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista

Lapsibarometri
Nuoret neuvonantajat
Tutkimukset ja selvitykset
Pyöreän pöydän keskustelut
Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit
Luennot ja LOS-koulutus
Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit
Kansalaisyhteydenotot

Verkostoi ja rakentaa yhteyksiä toimijoiden välille

Lapsiasianeuvottelukunta
Sidosryhmätyö
Kansainväliset yhteydet
Lapsen oikeuksien viikko
Vierailut

⁵ Damski, J., Husu-Kallio, J., Kivimäki, M., Lankinen, T., Lehikoinen, A., Luoma, R., Majanen, J., Niemi, V.-M., Pimiä, K., Pulkkinen, E., Salovaara, J., Timonen, P. & Haapajärvi, H. (2023). Mahdollisuudet Suomelle: Kansliapäälliköiden viestit hallitusvaihdokseen. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:4. Valtioneuvosto. https://valtioneuvosto.fi/mahdollisuudet-suomelle-2023#/

⁶ <https://lapsiasia.fi/vuosikertomukset>

Toimintaympäristö vuonna 2024

Vuonna 2023 lapsiasiavaltuutetun toiminnan painopiste oli suunnitellusti terveys ja lapsen oikeudet. Teemaa valmisteltiin tilanteessa, jossa covid-19-pandemian aiheuttamaa hoito- ja palveluvelkaa yritettiin purkaa, kunnat siirsivät sosiaali- ja terveystalvikujaan hyvinvointialueille ja Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan jatkui.

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan on romuttanut ukrainalaisten elämän, mutta sillä on laajoja vaikutuksia myös suomalaisten arkeen. Vuonna 2023 Suomi liittyi sotilasliitto Natoon ja ihmisten arkea kurittivat kallistuvat elintarvikkeet, nousevat ohjauskorot, sähköenergian ja polttoaineen hintapiikit ja asuntomarkkinoiden hiljeneminen. Keväällä 2023 järjestettiin eduskuntavaalit ja uusi hallitusohjelma pyrkii nopeaan valtiontalouden vakauttamiseen. Vakauttamistoimet heikentävät erityisesti köyhien lapsiperheiden sosiaaliturvaa ja moni lapsiperhe joutuu tulevana vuonna kamppailemaan toimeentulonsa eteen. Vuoden aikana on käyty myös yhteiskunnallista keskustelua syrjinnästä ja rasismista, millä on ollut vaikutusta myös lasten kokemuksiin.

Vaikealla geopoliittisella tilanteella on, ja tulee olemaan, vaikutusta myös lapsiasiavaltuutetun työhön. Kansainvälistä yhteistyötä on vahvistettu ja lapsiasiavaltuutettu on pitänyt tiivistä yhteyttä Euroopan ja Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettuihin. Suomen lapsiasiavaltuutettu valittiin Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston ENOCin puheenjohtajaksi kaudelle 2024–2025, ja työskentely puheenjohtajistossa alkoi välittömästi. Vuonna 2024 ENOCin vuosikokous tuo Suomeen lapsiasiavaltuutettuja ja nuoria noin 40 Euroopan maasta.

Vaikea maailmanpoliittinen tilanne vaikuttaa myös lapsiasiavaltuutetun toiminnan suunnitteluun. Ihmisoikeustoimijoiden on parannettava valmiuksiaan vastata tuleviin kriiseihin, ja tämä on otettu vakavasti lapsiasiavaltuutetun toimistossa. Toimiston kriisiviestintäsuunnitelma on implementoitu käytäntöön ja lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian puitteissa viestintää on toteutettu monikanavaisesti ja valtakunnallisesti. Toimisto on päivittänyt työsuojeluohjelmansa ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmansa. Toimiston valmiuksia vastata kansalaisten kysymyksiin on parannettu niin verkkosivujen sisältöjen uudistamisella kuin kirkastamalla toimiston neuvonnan ja ohjauksen käytäntöjä esimerkiksi puhelinaikojen avulla. Viraston valmiuksia vastata erilaisista häiriötilanteista, kuten sähkökatkoista, elintarvikepulasta, ydinsäteilystä

tai hyökkäyssodasta herääviin kysymyksiin pyritään lisäämään. Toimiston sisällä fyysistä valmiutta on vahvistettu turvallisuuskävelyn ja ensiapukoulutuksen avulla ja psykososiaalista valmiutta työnohjauksen avulla. Valmiutta on vahvistettu myös lisähenkilöstön turvin, kun määräaikaisen juristin työsuhde vakinaistettiin. Vaikuttamistyö hallitusohjelman parissa on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun työtä.

Samalla lapsen oikeuksien asioissa on käynnissä useita yhtäaikaisia kansallisia kehittämishankkeita. Kansallinen lapsistrategiatyö, joka tähtää YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanon edistämiseen, etsii paikkaansa uudella hallituskaudella. Lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian toimeenpano jatkuu.

Lapsen oikeuksien toimeenpanon merkittävä tarkistuspiste, YK:n lapsen oikeuksien määräaikaistarkastelu toteutui keväällä 2023. Komitean päätelmissä lapsiasiavaltuutetun osoittamat epäkohdat oli huomioitu kiitettävästi. Päätelmiä ei valitettavasti ehditty hyödyntää hallitusohjelman vaikuttamistyössä, koska ne julkaistiin kesäkuussa. Komitean päätelmät ohjaavat lapsiasiavaltuutetun tulevaa työtä merkittävästi.

Vuoden 2024 painopistealue: Koulutus ja lapsen oikeudet

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen nojalla valtio on velvollinen tarjoamaan jokaiselle lapselle ilmaisen perusopetuksen ja tukemaan toisen asteen ja korkea-asteen koulutuksessa. Lisäksi koulutuksen on kunnioitettava lapsen ihmisarvoa ja koulutuksen sisältöjen on edistettävä paitsi lapsen yksilöllisten ominaisuuksien kehitystä myös yhteiskunnan jaettuja arvoja. Siitä, kuinka merkittävä oikeus lapsen kannalta on kyseessä, kertoo jotain se, että LOS-komitean ensimmäinen yleiskommentti koskee opetusta ja että oikeus opetukseen on YK:n taloudellisten, sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien sopimuksen pituudeltaan laajin artikla.⁷

YK:n taloudellisten, koulutuksellisten ja kulttuuristen oikeuksien komitea on korostanut, että koulutuksen tulee olla saatavilla (*available*), saavutettavaa (*accessible*), hyväksyttävää (*acceptable*) ja mukautuvaa (*adaptable*). YK:n lapsen oikeuksien komitea taasen korostaa, että koulutuksen on oltava lapsikeskeistä, lapsiystävällistä ja voimaannuttavaa. Komitean mukaan oppimista ei tapahdu vain formaalien koulutusinstituutioiden rakenteissa vaan kaikkialla lapsen arjessa. Valtioiden on kuitenkin huolehdittava, että jokaisen lapsen oikeus myös formaaliin oppimiseen tapahtuu.

Suomen ensimmäinen oppivelvollisuuslaki säädettiin jo vuonna 1921 ja koulutusrakenteet uudistettiin peruskoulu-uudistuksessa 1960-luvulta alkaen. Tavoitteena oli koulutuksen demokraattinen organisointi, jossa kaikille oppilaille haluttiin antaa samat ulkoiset edellytykset koulunkäyntiin. Vuoden 1998 perusopetusuudistuksessa tavoitteeksi kirjattiin, että opetuksen tulee edistää sivistystä ja tasa-arvoisuutta yhteiskunnassa ja oppilaiden edellytyksiä osallistua paitsi koulutukseen myös itsensä kehittämiseen. Suomalainen peruskoulu on ollut monella mittarilla mitaten menestystarina, joka on onnistunut tasoittamaan vanhempien koulutus- ja tulotasosta aiheutuvaa eriarvoisuutta. Peruskoulusta ovat osaamisella mitattuna hyötäneet etenkin vähiten koulutettujen vanhempien lapset, ja peruskoulu on vähentänyt voimakkaasti poikien tulojen riippuvuutta isien tuloista.⁸

Viime vuosina huoli suomalaisoppilaiden osaamisen tasosta ja peruskoulun tilasta on kuitenkin kasvanut. Viime PISA-mittauksissa perhetaustan merkitys lapsen menestymiselle

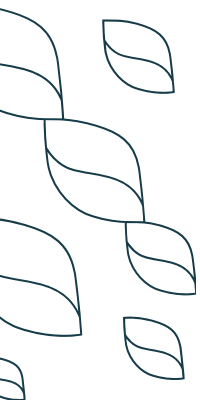
⁷ Curtis, C. & Tobin, J. (2019). The Right to Education. In the UN Convention on the Rights of the Child. A Commentary. Oxford.

⁸ Pekkarinen, T. & Uusitalo, R. (2012). Peruskoulu-uudistuksen vaikutukset. Kansantaloudellinen aikakausikirja 108(2), 128–139.

on kasvanut ja heikosti pärjäävien oppilaiden osuus noussut. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin viimeisin osaamisen pitkittäisarviointi kiinnittää huomiota siihen, että peruskoulujen väliset osaamiserot kasvavat jo peruskoulun alussa. Samalla Suomi on yksi harvoista maista, joissa koulutuspanostuksien määrä on laskenut 2010-luvulla, sillä Suomen lisäksi näin tapahtui vain Venäjällä, Kreikassa ja Sloveniassa. Koulutuksen määrärahoja on 2020-luvulla lisätty ja samalla on toteutettu laaja koulutusreformi, jossa oppivelvollisuusikä ulotettiin jatkumaan 18 ikävuoteen saakka. Samalla kaksivuotisen esiopetuksen kokeilu on käynnissä.

Vuonna 2024 lapsiasiavaltuutettu vahvistaa työtään koulutuskysymysten parissa. Lapsiasiavaltuutettu ymmärtää oppimisen ja kasvatuksen laajan määritelmän, mutta keskittyy työssään erityisesti erilaisissa instituutioissa annettuun opetukseen ja koulutukseen. Vuonna 2024 julkaistaan tuoreet PISA-tulokset ja saadaan ensimmäiset arviot niin kaksivuotisen esiopetuskokeilun kuin oppivelvollisuusiän laajentamisen vaikutuksista. Hallitusohjelmaan on kirjattu lukuisia koulutusta koskevia perusparannuksia. Vuoden aikana lapsiasiavaltuutettu kuulee lapsia koulutuksen kysymyksistä ja toteuttaa koulutusta koskevan Lapsibarometrin, jossa 6–7-vuotiaat lapset voivat kertoa näkemyksistään. Toimisto tiivistää yhteistyötä koulutuksen ammattilaisten ja asiantuntijoiden kanssa.

Tavoitteet: Koulutuspoliittiseen keskusteluun lisätään lapsen oikeuksien näkökulmaa, lapsiasiavaltuutettu arvioi käynnissä olevia reformeja lapsen oikeuksien näkökulmasta ja lasten ja nuorten näkemykset koulutuksesta huomioidaan päätöksenteossa.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi lapsen oikeuksien toteutumista

”Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista, seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin. Lapsiasiavaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa.” (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §.)

Lausunnot

Lausuntojen laatiminen keskeisimmistä hallituksen esityksistä, viranomaismuistioista ja -selvityksistä on olennainen osa valtuutetun arviointitehtävää. Toimisto seuraa hallituksen säädösvalmistelua ja lausuu tarvittaessa myös sellaisista hallituksen esityksistä, joista siltä ei ole pyydetty lausuntoa. Valtuutettu seuraa pyydettyjen ja annettujen lausuntojen määrää sekä panostaa lausuntojen laatuun ja tutkimusperustaisuuteen, ja lausuntojen vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla niiden vaikutusta hallituksen esityksiin, valiokuntien mietintöihin ja eduskunnan päätöksiin.

Aloitteet ja kannanotot

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lapsiin ja nuoriin liittyvää päätöksentekoa, yhteiskunnallista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Valtuutetulla on tärkeä rooli myös lapsen oikeuksia koskevien epäkohtien havaitsemisessa ja esiin nostamisessa. Tarvittaessa lapsiasiavaltuutettu tekee eri tahoille aloitteita, joilla kiinnitetään toimijoiden huomiota lapsen oikeuksiin liittyviin epäkohtiin tai pyritään edistämään muutosta. Lapsiasiavaltuutettu tekee kannanottoja ajankohtaisista lapsia koskevista aiheista lasten hyvinvointiin ja oikeuksiin liittyen – tarvittaessa yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa. Aloitteiden ja kannanottojen vaikuttavuutta arvioidaan seuraamalla aiheesta herännyttä yhteiskunnallista keskustelua mediaseurannan analytiikan avulla sekä arvioimalla toteutunutta muutosta esitetyissä asioissa.

Vuosikertomus ja toimintasuunnitelma

Lapsiasiavaltuutettu antaa vuosittain valtioneuvostolle kertomuksen toimialtaan. Vuosikertomus sisältää arvion lapsen oikeuksien toteutumisesta ja lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä sekä lainsäädännössä havaituista puutteista. Vuosikertomus

luovutetaan valtioneuvostolle maaliskuun loppuun mennessä. Vuosittaisessa toimintasuunnitelmassa (tämä asiakirja) kuvataan kunkin vuoden painopistealueet ja niiden liittyminen eri hallinnonalojen toimintaan. Toimintasuunnitelma luovutetaan valtioneuvostolle.

Eduskuntakertomus

Lapsiasiavaltuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen toimialaltaan. Eduskuntakertomus on julkaistu vuosina 2018 ja 2022. Vuonna 2022 luovutetussa eduskuntakertomuksessa luotiin katsaus lasten hyvinvointiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin, Suomen lainsäädännön kehittämistarpeisiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta, kansallisen lapsistrategian luomistyöhön sekä lasten ja nuorten asemaan lapsiasiavaltuutetun neuvonantajina.

Lapsiasiavaltuutettu esitti kertomuksessaan eduskunnalle kolme ehdotusta:

1. Lapsen etu ensisijaisena harkintaperusteena lapsia koskevilla asioilla tulee sisällyttää perustuslain (731/1998) perusoikeussäännöksiin.
2. Lastensuojelulain kokonaisuudistus tulee käynnistää.
3. Koulutuspolitiikan resurssit tulee jatkossa turvata yli hallituskausien sitoutumalla muiden Pohjoismaiden rahoitusta vastaavaan ja selkeästi määriteltyyn rahoitustasoon.

Seuraava eduskuntakertomus luovutetaan vuonna 2026, ja sen valmistelu aloitetaan vuonna 2024.

YK:n lapsen oikeuksien komitean päätelmät

Suomen valtio luovutti YK:n lapsen oikeuksien komitealle YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa edellytetyn määräaikaisraportin heinäkuussa 2019. Lapsiasiavaltuutettu valmisteli komitealle nk. rinnakkaisraportin yleissopimuksen toimeenpanosta Suomessa ja valtuutettua kuultiin komiteassa syyskuussa 2022. YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi kesäkuussa 2023 päätelmänsä Suomen valtiolle. Päätelmissä lapsiasiavaltuutetun nostamat epäkohdat oli huomioitu kiitettävästi. Vuonna 2024 lapsiasiavaltuutettu edistää päätelmien tunnettuutta viestimällä niistä aktiivisesti ja hyödyntämällä niitä lausunnoissaan, aloitteissaan ja kannanotoissaan.

Lapsiasiavaltuutettu seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista

”Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee seurata lasten ja nuorten elinolosuhteita. Lapsiasiavaltuutetun tulee aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutetun tulee pitää yhteyksiä lapseen ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon sekä välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle.” (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §)

Yhteiskunnallisen keskustelun seuraaminen ja siihen osallistuminen

Lapsiasiavaltuutettu seuraa lapseen ja nuoriin liittyvää yhteiskunnallista keskustelua ja kansalaisyhteiskunnasta nousevia ilmiöitä. Seurantatehtävässä hyödynnetään monipuolisesti mediaa, sidosryhmäyhteistyötä, kansalaisten yhteydenottoja sekä lasten ja nuorten kanssa käytäviä keskusteluja. Lapsiasiavaltuutetulla on oikeus saada muilta viranomaisilta maksutta tehtäviensä hoidon kannalta tarpeellisia tietoja, jollei salassapitosäännöksistä muuta johdu. Lapsiasiavaltuutettu seuraa myös valtuutetun omasta toiminnasta käytävää yhteiskunnallista keskustelua ja työn tunnettuutta ns. mainekyselyjen avulla.

Viestintä lapsiasiavaltuutetun toiminnassa

Lapsiasiavaltuutetun lakisäätöiden tehtävien onnistumisessa viestinnällä on vahva rooli. Viestintäasiantuntijan tehtävänä on viestinnän lyhyen ja pitkän aikavälin suunnittelu, toteuttaminen ja arviointi, lapsen oikeuksien viestinnän edistäminen sekä toimiston viestinnällisen osaamisen vahvistaminen. Viestintäasiantuntija ylläpitää verkostoja erillisvaltuutettujen, oikeushallinnon, lapsenoikeustoimijoiden, Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen ja muiden sidosryhmien viestinnän kanssa.

Vuoden 2024 aikana edistetään lapsen oikeuksien kansallista viestintästrategiaa, joka tuo yhteen kymmeniä lapsen oikeuksien valtionhallinnon ja kolmannen sektorin toimijoita. Toimiston strategiatyön yhteydessä vuonna 2024 laaditaan myös lapsiasiavaltuutetun toimiston viestintästrategia. Vuonna 2024 viestintä keskittyy etenkin vuoden 2023 strategiseen painopisteeseen, terveyteen, ja vuoden 2024 strategiseen painopisteeseen, koulutukseen. Lisäksi kehitetään lapsen oikeuksista viestimistä eri sidosryhmille.

Kansallista lapsen oikeuksien viestintäverkostoa ohjaa lapsiasiavaltuutettu ja koordinoi Lastensuojelun Keskusliitto. Kansallinen viestintä huomioidaan myös osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa. Lapsiasiavaltuutettu on aktiivinen osallistuja lapsen oikeuksien viikon kampanjassa, tapahtumissa ja tilaisuuksissa.

Lapsibarometri

Lapsibarometri on lapsiasiavaltuutetun keskeinen työkalu pienten lasten kokemusten kartoittamiseksi. Se perustuu kuusi- ja seitsemänvuotiaiden lasten haastattelututkimukseen ja on lajissaan ainutkertainen koko maailmassa. Neljä kertaa kerätyssä Lapsibarometrissa on selvitetty lasten kokemuksia luottamuksesta (2016), tarkasteltu vapaa-aikaa ja testattu samalla kahta metodia – puhelin- ja käyntihaastattelua (2018), tutkittu lasten käsityksiä hyvästä elämästä (2020) ja lasten näkemyksiä turvallisuudesta (2022). Vuonna 2024 toteutetaan Lapsibarometri, jossa selvitetään lasten näkemyksiä koulutuksesta.

Nuoret neuvonantajat

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on pitää yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja välittää heidän ajatuksiaan esimerkiksi päätöksentekijöille ja lasten parissa työskenteleville. Tätä tehtävää lapsiasiavaltuutettu toteuttaa Nuoret neuvonantajat -toiminnan avulla. Nuoret neuvonantajat -toiminnan sisältöjä hyödynnetään toimiston julkaisuissa, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa ja selvityksissä. Nuoret neuvonantajat toimivat kolmella tavalla. Nuone-teematapaamiset ovat yleensä tietyn teeman ympärille rakennettuja lapsiryhmien yksittäisiä tapaamisia. Tapaamisten teemat liittyvät pääsääntöisesti lapsiasiavaltuutetun vuoden strategiseen painopistealueeseen. Nuone-tiimit ovat useamman kerran tavattavia lapsiryhmiä, joiden kanssa keskustellaan niistä asioista, joita lapset itse nostavat esille. Säännöllisesti tavattaviin Nuone-tiimeihin osallistuu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia lapsia. Nuone-vierailut ovat yksittäisiä lapsiryhmien tapaamisia, joissa keskustellaan sellaisista asioista, jotka ovat ajankohtaisia lapsille juuri sillä hetkellä.

Koulutukseen liittyen järjestetään talvella 2023–2024 lasten ja nuorten tapaamisia. Tapaamisten teemana on koulutus. Tarvittaessa voidaan järjestää tapaamisia myös yksittäisistä ajankohtaisista tai muuten tärkeiksi havaituista aiheista. Vuonna 2024 toteutetaan Nuoret neuvonantajat -tiimi lastensuojelun sijaishuollon piirissä olevien lasten kanssa osana Euroopan lapsiasiavaltuutettujen ENYA-työtä. Lisäksi syksyllä 2024 aloitetaan

uusi tiimi jonkin haavoittuvassa asemassa olevan lapsiryhmän kanssa. Vuoden 2024 aikana toteutetaan toimintamallin arviointi lasten oman arvion perusteella.

Tutkimukset ja selvitykset

Lapsiasiavaltuutettu julkaisee tutkimuspainotteisia selvityksiä vuoden painopistealueeseen ja muihin tarpeellisiin aiheisiin liittyen. Selvitykset kokoavat yhteen lapsia koskevaa tutkimustietoa tiettyihin teemoihin liittyen, tuottavat uutta tietoa lasten näkökulmasta ja toimivat siten lasten hyvinvoinnin seurantavälineenä. Selvityksissä voidaan syventää tietoa jostakin ilmiöstä tai epäkohdasta lasten tai nuorten elämässä. Olennaista on tuoda esille lasten ja nuorten kokemuksia tai mielipiteitä jostakin sellaisesta asiasta tai ilmiöstä, josta ei ole riittävästi aiempaa tutkimusta. Selvitys voi samalla antaa sysäyksen laajemman tutkimuksen toteuttamiselle, mikäli sellainen todetaan tarpeelliseksi. Selvityksiä toteutetaan itse ja yhteistyössä sidosryhmien ja tutkijoiden kanssa.

Pyöreän pöydän keskustelut

Pyöreän pöydän keskusteluja järjestetään ajankohtaisista aiheista, joissa tarvitaan uusia näkökulmia, asiantuntijatietoa ja eri toimijoiden kohtaamista. Keskustelut ovat kutsutilaisuuksia, joihin pyritään saamaan monipuolisesti eri toimijoita – niin ilmiön keskellä eläviä, sen parissa työskenteleviä kuin tutkijoita ja muita asiantuntijoita. Lapsiasiavaltuutettu toimii keskusteluissa itsenäisenä, riippumattomana ja puolueettomana koollekutsujana. Keskustelusta laaditaan muistio, joka välitetään osanottajille, julkaistaan lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla ja jota hyödynnetään toimiston vaikuttamistyössä. Tuloksia voidaan nostaa julkiseen keskusteluun myös tiedotteen tai kannanoton muodossa. Valtuutetun työssä seurataan keskustelun vaikutuksia ja järjestetään tarvittaessa seurantakeskustelu, joskin varsinainen jatkotyöskentely on yleensä keskustelun eri osapuolten tehtävä. Vuonna 2024 pyöreän pöydän aiheet liittyvät vuoden painopistealueeseen – koulutukseen ja lapsen oikeuksiin.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit

Lapsiasiavaltuutettu on suomentanut YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentteja. Yleiskommentit tarkastelevat ja syventävät lapsen oikeuksien sopimuksen määräyksiä ja antavat täytäntöönpano-ohjeita. Tietoa yleiskommenttien sisällöistä välitetään sidosryhmille ja laajalle yleisölle. Käännöstöiminnan vaikuttavuutta edistetään viittaamalla yleiskommenttien olemassaoloon ja sisältöön lausunnoissa, aloitteissa, kannanotoissa ja eri

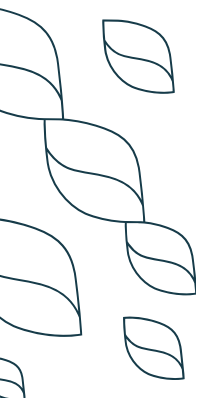
tilaisuuksissa sekä seuraamalla niiden esiintyvyyttä päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa sekä viestimällä yleiskommenteista lapsiasiavaltuutetun viestintäkanavissa. Vuonna 2024 edistetään yleiskommenttien muokkaamista yleistajuiseen muotoon sekä viestintää yleiskommenttien sisällöistä myös lapsille ja nuorille.

Luennot ja lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvä koulutus

Lapsiasiavaltuutetun lakisääteisenä tehtävänä on neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutettua kutsutaan usein puhujaksi erilaisiin tilaisuuksiin. Tilaisuuksien painoarvoa harkitaan tarkasti, ja tilaisuuksissa pidettävien puheenvuorojen yhteydessä vaalitaan koulutuksellista näkökulmaa. Jokaisen puheenvuoron yhteydessä välitetään tietoa lapsen oikeuksista, YK:n lapsen oikeuksien komitean työstä ja esimerkiksi yleiskommenttien sisällöistä, lasten hyvinvoinnin tilasta ja annetaan ajatuksia olosuhteiden korjaamiseen. Esityksistä laaditaan kirjoitetut puheet ja/tai diat, jotka tallennetaan jatkokäyttöä varten. Vuonna 2023 kansallinen lapsistrategia julkaisi laajan lapsen oikeuksien verkkokoulutuskokonaisuuden, jonka luomisessa lapsiasiavaltuutettu oli aktiivinen. Luentojen ja koulutusten vaikuttavuutta arvioidaan saadun palautteen perusteella.

Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit

Lapsiasiavaltuutetun toimisto on aiemmin ollut aktiivisesti kehittämässä lasten hyvinvoinnin kansallisia indikaattoreita, joita on kerätty Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanetiin. Erilaisia indikaattoreita löytyy myös Tilastokeskuksesta, erillisvirastojen sivuilta ja uudesta Itlan ylläpitämästä Itlastosta. Indikaattoreita hyödynnetään toimiston työssä, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa, esityksissä, koulutuksessa ja selvityksissä. Lisäksi eri koulutustilaisuuksissa ja vierailuilla tuodaan esille lapsia ja nuoria koskevaa tutkimustietoa ja sitä, mistä tutkimustietoa saa. Toimistossa seurataan aktiivisesti ajankohtaista lapsia ja nuoria koskevaa tutkimusta ja työajan puitteissa pyritään järjestämään tälle tehtävälle aikaa. Lapsiasiavaltuutettu jatkaa indikaattoreiden kehittämistyötä yhdessä kansallisen lapsistrategian ja Tilastokeskuksen kanssa.

Kansalaisyhteydenotot

Lapsiasiavaltuutettu saa vuosittain 400–700 yhteydenottoa kansalaisilta ja lasten kanssa työskenteleviltä ammattilaisilta monista lapsia koskettavista asioista. Lapsiasiavaltuutetulla ei lain mukaan ole toimivaltaa ottaa kantaa yksittäisten lasten ja perheiden asioihin tai puuttua muiden viranomaisten toimintaan yksittäisasiossa. Hallintolain mukaisesti lapsiasiavaltuutetun toimisto tarvittaessa ohjaa yhteydenottajat oikean viranomaistahon puoleen.

Kansalaisyhteydenottoja hyödynnetään vaikuttamistyössä, sillä tieto lasten ja nuorten maailmassa olevista ajankohtaisista ilmiöistä on lapsiasiavaltuutetulle arvokasta. Toimisto tilastoi kansalaisyhteydenotot yleisellä tasolla ja hyödyntää näistä saatavia näkökulmia omassa työssään sekä viranomaisyhteistyössä. Vuonna 2024 jatketaan puhelinaikaa sekä kehitetään verkkosivujen kansalaisille ja sidosryhmille suunnattuja osioita edelleen.

Lapsiasiavaltuutettu verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille

”Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille.” (Laki lapsiasiavaltuutetusta 2 §)

Lapsiasianeuvottelukunta

Lapsiasianeuvottelukunnasta säädetään lapsiasiavaltuutetusta annetussa laissa (1221/2014) ja sitä koskevassa valtioneuvoston asetuksessa (274/2005). Lain 4 §:n mukaan neuvottelukunnan tehtävänä on toimia lapsiasiavaltuutetun apuna lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevien viranomaisten yhteistyön edistämistä varten. Asetuksen 5 §:n mukaan valtioneuvosto asettaa neuvottelukunnan lapsiasiavaltuutetun ehdotuksesta enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Neuvottelukunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään 14 muuta jäsentä, joista kullakin on henkilökohtainen varajäsen.

Nykyinen lapsiasianeuvottelukunta toimii ajalla 1.11.2019–31.10.2024. Neuvottelukunnan puheenjohtajana toimii lapsiasiavaltuutettu, varapuheenjohtajana juristi ja sihteerinä ylitarkastaja. Lapsiasianeuvottelukunta kokoontuu tavallisesti neljä kertaa vuodessa. Vuonna 2024 lapsiasianeuvottelukunnan työryhmänä jatkaa kansallista lapsistrategiaa seuraava ja sen toimeenpanoa tukeva verkostotyöryhmä, lapsen oikeuksien viestinnän ohjausryhmä ja lapsitutkimuksen työryhmä.

Sidosryhmätyö

Lapsiasiavaltuutetun sidosryhmiin kuuluvat muut viranomaiset, kunnat, hyvinvointialueet, tutkijat, järjestöt, uskonnolliset yhteisöt, yritykset sekä muut lapsipolitiikan toimijat ja alan asiantuntijat. Lapsiasiavaltuutettu tekee yhteistyötä sidosryhmien kanssa heitä tapaamalla ja erilaisiin tilaisuuksiin osallistumalla. Myös pitkäjänteinen osallistuminen erilaisiin strategisesti merkittäviin komiteoihin, työryhmiin ja ohjausryhmiin on tärkeä osa lapsiasiavaltuutetun toimiston työtä. Vuonna 2024 vahvistetaan edelleen yhteistyötä erityisesti kansallisten toimijoiden, kuten erillisvaltuutettujen, kansallisen lapsistrategian ja Itlan kanssa.

Kansainväliset yhteydet

Lapsiasiavaltuutettu tekee kansainvälistä yhteistyötä lapsen oikeuksien edistämiseksi. Lapsiasiavaltuutettu on vuonna 2024 eurooppalaisten lapsiasiavaltuutettujen verkoston European Network of Ombudspersons for Children (ENOC) puheenjohtajistossa. Verkoston konferenssin ja vuosikokous järjestetään syyskuussa 2024 Suomessa.

Vuonna 2024 jatketaan pohjoismaista yhteistyötä Ahvenanmaan, Färsaarten, Grönlannin, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan lapsiasiavaltuutettujen kanssa.

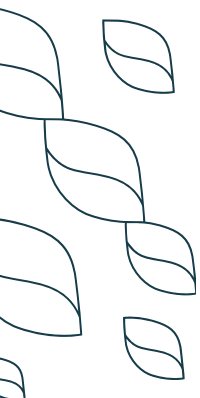
Vuonna 2024 lapsiasiavaltuutetun toimisto edistää YK:n lapsen oikeuksien komitean Suomelle antamien päätelmien huomioon ottamista. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa YK:n lapsen oikeuksien komitean työtä, kääntää sen julkaisemat yleiskommentit suomeksi sekä osallistuu komitean järjestämiin ajankohtaispäiviin. Lapsiasiavaltuutetun toimisto seuraa lisäksi Euroopan komission lapsitakuutyötä.

Lapsen oikeuksien viikko

Lapsen oikeuksien sopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989, ja ajankohta on vakiintunut lapsen oikeuksista muistuttavien tilaisuuksien ja tapahtumien teemaviikoksi sekä kansalliseksi vakiintuneeksi liputuspäiväksi. Lapsiasiavaltuutettu osallistuu viikon tapahtumiin yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Vierailut

Lapsiasiavaltuutettu vierailee kutsusta kunnissa, hyvinvointialueilla, kouluissa, varhaiskasvatyüksiköissä, oppilaitoksissa ja muissa organisaatioissa kohdatakseen ammattilaisia ja toisinaan myös lapsia sekä nuoria heidän arjessaan. Vierailujen yhteydessä kerrotaan lapsen oikeuksista, kerätään tietoa lasten kokemuksista ja mielipiteistä sekä havaintoja ammattilaisten tai vanhempien näkemyksistä, joita voidaan hyödyntää toimiston lakisääteisessä työssä kuten lausunnoissa, aloitteissa, kannanotoissa ja selvityksissä. Lapsiasiavaltuutetun vierailut eivät ole tarkastus- tai valvontakäyntejä.

Lapsiasiavaltuutettu huolehtii henkilöstön hyvinvoinnista

Henkilöstö

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa työskentelee lapsiasiavaltuutetun lisäksi erikoistutkija, hallinnollinen avustaja, kaksi juristia, viestintäasiantuntija ja ylitarkastaja eli yhteensä seitsemän henkilötyövuotta. Toimisto pyrkii tarjoamaan vuosittain harjoittelupaikan 1–2 korkeakouluharjoittelijalle.

Henkilöstön hyvinvointi

Lapsiasiavaltuutetun toimistossa on voimassa työsuojeluohjelma ja toimistoon on nimetty työsuojeluvaltuutettu. Lisäksi toimistossa on laadittu toimintaohjeet häirinnän ja epäasiallisen käyttäytymisen varalle. Vuonna 2024 toimistolle laaditaan valmiussuunnitelma.

Viisivuotisstrategiassa tavoitteena on, että lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilöstöllä on hyvä henkinen, fyysinen, eettinen ja sosiaalinen toimintakyky, osaamisen kehittäminen on jatkuvaa, työnjako on selkeä ja tarkoituksenmukainen, työyhteisö on turvallinen ja tukeva ja osallisuus on vahvaa.

Tavoitteiden saavuttamiseksi jatketaan työnohjausta, vahvistetaan yhteisöllisyyttä ja keskinäistä luottamusta sekä luodaan yhdessä virkistytymisen ja yhteisöllisyyden vahvistamisen tapoja. Jokaisen työntekijän annetaan vaikuttaa työnsä sisältöihin ja yhteisiin asioihin. Toimistossa edistetään joustavasti työn ja perhe-elämän yhteensovittamista. Työntekijöiden osaamista vahvistetaan jakamalla tietotaitoa sisäisesti ja ulkoisten yhteistyökumppaneiden kanssa. Lisäksi tuetaan jatkuvaa oppimista ja kannustetaan lisäkoulutukseen erilliskorvauksen avulla. Henkilöstön hyvinvointia ja johdon onnistumista seurataan CAF- ja VMBaro-kyselyn avulla, ja lisäksi kannustetaan jatkuvaan vuoropuheluun esimiehen kanssa. Toimistossa hyödynnetään työterveyshuollon palveluja.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto sijaitsee Jyväskylässä osoitteessa Vapaudenkatu 58 A ja Helsingissä osoitteessa Ratapihantie 9.

Talous

Palkat eli henkilöstökulut + sotu	548 000 €
Muut toimintamenot	160 000 €
Vuokrat	57 000 €
Enoc:n puheenjohtajuuskulut	50 000 €
Yhteensä	815 000 €

Jyväskylässä 13.11.2023

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Mari Laitinen
Hallinnollinen avustaja

